

אחרי רבים להטות

לא תהיה אחרי רבים לרעת ולא תענה על רב לנטות אחרי רבים להטות: (שמות כג ב).¹

מסכת סנהדרין פרק א משנה ו – מנין בית דין של 23

סנהדרין גדולה היתה של שבעים ואחד וקטנה של עשרים ושלושה ... ומנין לקטנה שהיא של עשרים ושלושה? שנאמר: "ושפטו העדה ... והצילו העדה" (במדבר לה כד-כה) - עדה שופטת ועדה מְצַלֶּת הרי כאן עשרים² ... ומנין להביא עוד שלשה? ממשמע שנאמר: "לא תהיה אחרי רבים לרעות" (שמות כג) שומע אני שאהיה עמהם לטובה. אם כן למה נאמר: "אחרי רבים להטות"? (שם) - לא כהטייתך לטובה הטייתך לטובה על פי אחד, הטייתך לרעה על פי שנים. ואין בית דין שקול מוסיפין עליהם עוד אחד הרי כאן עשרים ושלושה.³

מכילתא דרבי ישמעאל משפטים מסכתא דכספא פרשה כ – הטייה לרעה עפ"י שניים

"לא תהיה אחרי רבים לרעות". ממשמע שאין אתה הווה עמהם לרעה, אבל אתה הווה עמהם לטובה. כיצד? שנים עשר מזכין ואחד עשר מחייבין – זכאי. שלשה עשר מחייבין ועשרה מזכין - חייב; או אחד עשר מזכין ושנים עשר מחייבין, שומע אני יהא חייב? תלמוד לומר: "לא תענה על ריב". אמרה תורה: הרוג על פי עדים, הרוג על פי מטיין - מה עדים בשנים, אף מטיין בשנים. אחד עשר מזכין ואחד עשר מחייבין ואחד אומר איני יודע, הרי זו אזהרה לדיין שלא יטה אלא לכף זכות, שנאמר: "לא תענה על ריב".⁴

רש"י שמות כג ב – פשט הפסוק לצד דרשות חז"ל

לא תהיה אחרי רבים לרעת - יש במקרא זה מדרשי חכמי ישראל, אבל אין לשון המקרא מיושב בהן על אופניו. מכאן דרשו שאין מטיין לחובה בהכרעת דיין אחד, וסוף המקרא דרשו אחרי רבים להטות, שאם יש שנים במחייבין יותר על המזכין, הטה הדין על פיהם לחובה, ובדיני נפשות הכתוב מדבר. ואמצע המקרא דרשו ולא תענה על ריב, על רב, שאין חולקין על מופלא שבבית דין, לפיכך מתחילין בדיני נפשות מן הצד, לקטנים שבהן שואלין תחילה, שיאמרו את דעתם. לפי דברי רבותינו כך פתרון המקרא: "לא תהיה אחרי רבים לרעות" - לחייב מיתה בשביל דיין אחד, שירבו המחייבין על המזכין. ולא תענה על הרב לנטות מדבריו, ולפי שהוא חסר

¹ בפשט הפסוק נראה שהוא מצווה דיין ומנהיג (ואולי כל אדם, בכל שיקול דעת) "לא להיסחף" אחרי דעת הרוב במקרים בהם הוא סבור שהם טועים ולעמוד על דעתו ביושר ובאומץ. שני חלקי הפסוק חוזרים ומחזקים את אותו רעיון. ראו פירוש דעת מקרא שפירש את החצי הראשון של הפסוק: "לא תהיה אחרי רבים לרעות" - לפי המשמעות המילולית של הדברים יש כאן אזהרה לכל אדם מישראל שיחזיק בדרך הטובה ובמעשים הטובים, ואפילו הוא נמצא במקום שהרבים עושים רעות, הריהו מוזהר שיעמוד בשלו ולא יתפתה להשתתף עם הרבים במעשיהם. וביותר מוזהר כאן הדיין ...". ואת החצי השני של הפסוק, הוא מפרש באופן דומה: "ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות" - ... לא תענה על ריב באופן שתהיה נוטה אחרי רבים, ועל ידי זה יבואו להטות. והיא אזהרה לכל אדם שאם שיראה שיש מריבה בין אנשים מרובים למעטים, והוא מכיר ויודע שהדין עם המעטים - מוזהר הוא של יענה, כלומר שלא יעיד בבית הדין עם הרבים ... ופירוש זה דומה לפירוש המילולי שניתן לחלקו הראשון של הפסוק". שני חלקי הפסוק אחד הם, הראשון "לרעות" והשני בכל מקרה, גם לא לטובה.

² עדה היא עשרה אנשים כפי שהמשנה מוכיחה שם מהמרגלים. ויש שלומדים זאת מאחי יוסף שעשו לו בית דין. ראו דברינו [הקולר תלוי בצוואר כולם](#) בפרשת מקץ.

³ להבנה מלאה של המשנה, ראו מפרשי המשנה. לעניינינו, מהחצי הראשון של הפסוק לומדת המשנה שלהטייה לטובה ("לא תהיה לרעות"), היינו לפסוק לזכות נזון בדיני נפשות, מספיק יתרון של דיין אחד (ולכן לכאורה מספיק בית דין של 21). ומהחצי השני ("אחרי רבים להטות") לומדים חז"ל, שההטייה לרעה צריכה להיות ביתרון של שני דיינים. אז במקרה שעשרה פוסקים לזכות (בפחות אין בעיה), צריך 12 שיפסקו לחובה. והיות שלא ייתכן בית דין שקול (עם מספר זוגי של דיינים, 22 במקרה זה), הרי שיש להוסיף עוד אחד ומכאן המספר של 23 דיינים. ראו איך המשנה יוצאת מפשט הפסוקים על מנת להגיע להלכה. נראה עניין זה ביתר שאת בהמשך דברינו, בעצם הוצאת המילים "אחרי רבים להטות" מכל הקשר וקונטקסט של הפסוק.

⁴ ראו בלשון דומה גם מכילתא דרשב"י פרק כג בפרשתנו. התוספת של המכילתא בהשוואה למשנה לעיל, הוא הדגש שהדרישה ליתרון של שניים בפסק דין לחובה נובע מהדמיון לעדות של שניים. ראו הנושא גם בתוספתא סנהדרין פרק ג הלכה ז: "אמור מעתה: הואיל ואמרה תורה הרוג על פי עדים, הרוג על פי מטיין - מה עדים שנים, אף מטיין שנים. אין בית דין שקול מוסיפין עליהן עוד אחד הרי עשרים ושלושה". אבל בשום פנים ואופן אסור שהטייה זו לטובה, תשפיע על שיקול דעתו של הדיין, כפי שעשו לעלות מפשט הפסוקים ומהרצון להטות לטובה, כפי שממשיכה שם התוספתא ואומרת: "... לא תהיה אחרי רבים לרעות, מכלל שאי אתה הוי עמהן לרעה אבל הוה עמהם לטובה. יכול לא תהא עמהם לרעה כל עיקר? תלמוד לומר: אחרי רבים להטות, אף לרעה". וביתר שאת ותוקף הוא בתוספתא שם בפרק ג הלכה ח: "לא תענה על ריב לנטות, הוסיף עליהן הכתוב עוד אחד: לנטות אחרי רבים להטות. שלא תאמר בשעת הדין: דיי שאראה פְּרָבִי (כמו הרבי שלי), אלא אמור מה שבדעתך". נראה שיש כאן מקרה קלאסי של ניסיון להתמודד עם פשט הפסוק מחד גיסא ועם ההלכה הנלמדת בתורה שבע"פ ממנו, מאידך גיסא. ובהיבט זה, הסיפא של המכילתא צריכה עיון נוסף.

יו"ד דרשו בו כן. אחרי רבים להטות ויש רבים שאתה נוטה אחריהם. ואימתי? בזמן שהן שנים המכריעין במחייבין יותר מן המזכין ... מכאן אמרו דיני נפשות מטיין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה.⁵ ואונקלוס תרגם לא תתמנע מלאלפא מה דבעינך על דינא, ולשון העברי, לפי התרגום, כך הוא נדרש: לא תענה על ריב לנטות אם ישאלך דבר למשפט, לא תענה לנטות לצד אחד ולסלק עצמך מן הריב, אלא הוי דן אותו לאמיתו.⁶

ואני אומר ליישבו על אופניו כפשוטו, כך פתרונו: לא תהיה אחרי רבים לרעות - אם ראית רשעים מטיין משפט, לא תאמר הואיל ורבים הם, הנני נוטה אחריהם: ולא תענה על ריב לנטות וגו' - ואם ישאל הנדון על אותו המשפט, אל תעננו על הריב דבר הנוטה אחרי אותן רבים להטות את המשפט מאמיתו, אלא אמור את המשפט כאשר הוא, וקולר יהא תלוי בצואר הרבים.⁷

ירושלמי סנהדרין פרק ד הלכה ב – חיתוך התורה

מתניתין: דיני ממונות מטיין על פי אחד בין לזכות בין לחובה ודיני נפשות מטיין על פי אחד לזכות ועל פי שנים לחובה.⁸ **גמרא:** א"ר ינאי: אילו ניתנה התורה חתוכה לא היתה לרגל עמידה.⁹ מה טעם? "וידבר ה' אל משה" - אמר לפניו: ריבונו של עולם, הודיעני היאך היא ההלכה. אמר לו: אחרי רבים להטות, רבו המזכין – זכו, רבו המחייבין – חייבו. כדי שתהא התורה נדרשת מ"ט פנים טמא ומ"ט פנים טהור, מניין ודגליו.¹⁰ וכן הוא אומר: "אמרות ה' אמרות טהורות כסף צרוף בעליל לארץ מזוקק שבעתים" [תהילים יב ז], ואומר: "מישרים אהבוך" [שיר השירים א ד].¹¹

⁵ רש"י מסכם את מה שראינו עד כאן ומוסיף עוד הלכה שדרשו חז"ל מאמצעיתו של הפסוק: "לא תענה על ריב" שכתוב בלי י"ד. ראו גמרא סנהדרין לו א: "דיני נפשות מתחילין מן הצד. מנא הני מילי? אמר רבי אחא בר פפא: אמר קרא: לא תענה על רב - לא תענה על רב". ובלשון הירושלמי סנהדרין פרק ד: "לא תענה על ריב, רב כתיב, שלא תענה אחר הרב אלא קודם לרב". ראו שוב לשון התוספתא שכבר הבאנו בהערה הקודמת: "לא תענה על ריב לנטות, הוסיף עליהן הכתוב עוד אחד: לנטות אחרי רבים להטות. שלא תאמר בשעת הדין: ד"י שאראה כרבי, אלא אמור מה שבדעתך". ולכן בחריצת הדין מתחילים מהקטן לגדול. ובאמת עוד דין למדנו מאמצע זה של הפסוק, שאין מושיבים מלך וכהן בבית הדין (סנהדרין יח ע"ב) וזה אולי דין דומה, החשש שמא לא יעיזו שאר הדיינים להביע דעתם האישית כאשר מלך או כהן גדול יושבים שם. ראו בדף יט ע"ב שם, הסיפור על ינאי שבא לבית הדין בהזמנת שמעון בן שטח ואיך כבשו שם הדיינים את פניהם בקרקע ופחדו לדון אותו.

⁶ ותרגום כתר יונתן על הפסוק (בחזרה לעברית, כפי שרש"י מתרגם בעבורנו את אונקלוס) אומר: "עמי בני ישראל, לא תהיו אחרי רבים לרעות אלא להיטיב. ולא ימנע אחד מכם ללמד זכות על רעהו בדין לאמור הנה אחרי רבים הדין נוטה".

⁷ כבר בראש דבריו סימן רש"י שדברי חז"ל אינם מיושבים על אופני פשט הפסוק, וכעת, לאחר שהביא את דבריהם, הוא אומר את פשט הפסוק כהבנתו. ראו פירוש דעת מקרא שהבאנו בהערה מס' 1. בגישת הפשט, הרישא של הפסוק אכן שונה מאד מדברי חז"ל, האמצע מחובר לסיפא והסיפא דווקא מתחברת למה שכבר ראינו, בעיקר בתוספתא, שהדיין צריך לעמוד על דעתו ביושר ולא להיסחף אחרי הרבים. התוספתא של רש"י היא הטיעון שלא תאמר בלאו הכי כך הדין כבר נחרץ, בפרט ברוב משמעותי, אלא עמוד על דעתך ובכך לא יושם קולר עיוות הדין על צווארך. ראו ביתר תוקף דבר רשב"ם נכד רש"י על הפסוק שלנו: "לא תהיה אחרי רבים לרעות - אם הם דנים שלא כדין לפי דעתך, ואעפ"י שלא יאמינו לך כי אם למרובים: ולא תענה על (דברי) ריב לנטות אחרי רבים להטות - משפט, ואפילו כשהם מזכים אדם ופוטרים ממיתה". גם אם דעתך להחמיר ולדון למיתה. אל תתחסד. ראו שוב הסיפא המוקשית של המכילתא לעיל. לעומתם, ראו פירוש המפתיע מעט של חזקוני: "ולא תענה על ריב - אפילו אם אתה חריף בעיניך להראות טעם לנטות הדין וחבריך אינם חריפין כמוך לירד לעומק הדין, הכתוב מזהיך שלא תענה אותו טעם לנטותם. אחרי רבים להטות אלא צריך שיגמר הדין אחר הרוב". אין למי שחריף וידען זכות, אולי אפילו חובה, לנסות לשכנע את מתנגדיו בצדקת טענותיו?

⁸ אותה הטיה לא סימטרית בין רוב לחייב ורוב לזכות שכבר ראינו לעיל. המשנה כאן דנה בכל ההבדלים בין דיני ממונות ונפשות. אילו הייתה התורה ניתנת באופן חתוך ופסקני שבה כל הלכה הייתה ברורה עד הסוף, לא הייתה לה (ולהולכים בה) יכולת עמידה וקיום, כפי שהוא ממשך ומבאר. ראו איך הנושא מתחבר גם למחלוקת ר' יוחנן וריש לקיש אם תורה חתומה ניתנה או מגילות מגילות ניתנה (גמרא גיטין ס ע"א, בדברינו [תורה חתומה או מגילות ניתנה](#) בפרשה זו). עד כמה שידינו יגעה ומצאה, הביטוי "תורה חתוכה" הוא ייחודי לירושלמי (ראו גם מסכת סופרים פרק טז הלכה ה) ואינו בתלמוד הבבלי. יש מוטיבים דומים בבבלי כמו הדרשות על "דברי חכמים כדרבנות" (חגיגה ג א) אבל לא הביטוי "תורה חתוכה" אם לא הייתה כך, לא הייתה לרגל עמידה. וצריך בדיקה.

¹⁰ ודגלו הוא בגימטריה מט - 49. וברור שהוא רומז כאן לפסוק בשיר השירים ב ד: "ודגלו עלי אהבה". ראו שיר השירים רבה פרשה ב על הפסוק: "רבי אבא בשם ר' יצחק אמר: אמרה כנסת ישראל: הביאני הקב"ה למרתף גדול של יין זה סיני ונתן לי משם התורה שדרשת מ"ט פנים טהור ומ"ט פנים טמא, מניין ודגלו ... רבי יונה אמר: שני חברים שעוסקין בדבר הלכה זה אומר בידו של הלכה וזה אינו אומר בית אב של הלכה, אמר הקב"ה: ודגלו עלי אהבה". הדגל מסמל את הוויכוח ההלכתי בבית המדרש. דגל המלחמה, מלחמתה של תורה.

¹¹ ראו מדרש תהלים (בובר) מזמור יב: "אמר ר' ינאי: לא ניתנה דברי תורה חתיכין, אלא על כל דבור שהיה אומר הקב"ה למשה, היה אומר מ"ט פנים טהור, ומ"ט פנים טמא. אמר לפניו: ריבונו של עולם, עד מתי נעמוד על בירורו של דבר? אמר ליה: אחרי רבים להטות, רבו המטמאין - טמא, רבו המטהרין - טהור". חתיכין הוא חתוכה. על ריבוי הפנים שבתורה רבו המדרשים ואף אנו שלחנו דיניו בנושא זה במספר מקומות. מה שחשוב כאן הוא הציטוט מהפסוק שלנו, הכלל "אחרי רבים להטות", שהפך לשגרת לשון וכלל פשוט בשיח ההלכתי, והוא בעצם בניגוד לפשט המקרא ולכל הדרשות שראינו לעיל. ראו פירוש רד"ז לירושלמי כאן שמסביר שהתורה החתוכה היא בפסוק הזה עצמו, באופן שבו חז"ל חתכו אותו לדרשות ההלכתיות שראינו בראש דברינו וכעת

מסכת חולין דף יא עמוד א – רוב במציאות ההלכתית

מנא הא מילתא דאמור רבנן זיל בתר רובא? מנלן? דכתיב: "אחרי רבים להטות!" רובא דאיתא קמן, כגון ט' חנויות וסנהדרין - לא קא מיבעיא לן. כי קא מיבעיא לן - רובא דליתיה קמן, כגון קטן וקטנה, מנלן? א"ר אלעזר: אתיא מרישא של עולה ... ניחוש שמא ניקב קרום של מוח! אלא לאו משום דאמרין זיל בתר רובא.¹²

מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב – רוב בבית המדרש

חזר ואמר להם: אם הלכה כמותי - מן השמים יוכיחו. יצאתה בת קול ואמרה: מה לכם אצל רבי אליעזר שהלכה כמותו בכל מקום! עמד רבי יהושע על רגליו ואמר: לא בשמים היא ... שכבר נתנה תורה מהר סיני, אין אנו משגיחין בבית קול, שכבר כתבת בהר סיני בתורה: "אחרי רבים להטות".¹³

משנה מסכת עדויות פרק א - האם בטלה דעת המיעוט?

משנה ד: ולמה מזכירין את דברי שמאי והלל לבטלה?¹⁴ ללמד לדורות הבאים שלא יהא אדם עומד על דבריו שהרי אבות העולם לא עמדו על דבריהם:¹⁵

משנה ה: ולמה מזכירין דברי היחיד בין המרובין, הואיל ואין הלכה אלא כדברי המרובין? שאם יראה בית דין את דברי היחיד ויסמוך עליו, שאין בית דין יכול לבטל דברי בית דין חברו עד שיהיה גדול ממנו בחכמה ובמנין וכו'.¹⁶

משנה ו: אמר רבי יהודה: אם כן למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין לבטלה? שאם יאמר האדם כך אני מקובל, יאמר לו: כדברי איש פלוני שמעת.¹⁷

גם לכלל "אחרי רבים להטות" שבלעדיו, אין תקומה להלכה ולמשפט. הוא מזכיר את פירוש רש"י הנ"ל לפשט הפסוק ומסיים את דבריו הנמלצים שם במשפט: "ולפי זה גילה לן הכתוב הזה שנחתך האיך לעשות לפסוק הלכה למעשה". ראו דבריו שם.

¹² הגמרא שואלת מהיכן לחכמים הכלל שהולכים אחר הרוב במציאות ההלכתית? (רוב בבית דין ובפסיקת ההלכה העקרונית כבר ראינו). מסקנת הסוגיה היא שהפסוק "אחרי רבים להטות" מכסה את המקרים הפשוטים יחסית של "רוב שנמצא לפנינו", כמו בשר שלא ברור אם הוא כשר או לא בעיר שבה רוב החנויות מוכרות בשר כשר (ראו הסוגיה בכתובות טו ע"א), או רוב בדין הלכתי בסנהדרין שהוא הנושא שלנו (רש"י שם מביא את המשניות בהן פתחנו). לגבי המקרה המורכב יותר של "רוב שאיננו לפנינו", כגון ילדים קטנים שטרם בגרו ולא ברור כיצד יתפתחו, יש לנו דרשה אחרת מדיני קרבן עולה שלא מדקדקים לבדוק את כל סימני הטריפה האפשריים וסומכים על הכלל "רוב בהמות כשרות". ראו בהמשך הגמרא שם, מספר רב של ניסיונות נוספים למצוא סמך מפסוק בתורה לדין רוב. מה שחשוב לעניינינו הוא עצם הצורך בפסוק לקביעת הרציונאל שהולכים אחר הרוב. ואם לא היה לנו פסוק בתורה, כיצד היינו מחליטים לא רק בהלכה, אלא בחיי יום-יום? בהחלטות חברה וציבור? ראו תוספות שאכן שואל שם למה צריך בכלל פסוק, מדוע לא נלמד את הכלל של רוב בקל וחומר מדין חזקה (שלגביו גם אין פסוק והוא מסברא או הלכה למשה מסיני). לעיל הצבענו על כך שכנראה רק בירושלמי קיים המוטיב של תורה חתוכה וכאן, אולי כמשקל נגד, רק בבבלי נשאלת השאלה מנין שהולכים עפ"י רוב. האם הדברים מצטלבים ומשלימים אהדדי?

¹³ שני עקרונות משלימים יש כאן. האחד שאין משגיחים בבית קול שיוצאת מהשמיים (גם במחלוקת יחיד מול יחיד, ראו פירוש תורה תמימה, דברים פרק ל הערה יא) והשני שהולכים אחרי הרוב. אי אפשר לראשון בלא השני, או שמא נאמר, שהראשון מביא בהכרח לשני שהרי אם לא יהיה דבור מהשמיים, כיצד יריעו בני האדם על אדמות? כיצד תנהל החברה האנושית את עצמה? משעה שפסקה הנבואה ונקבע הכלל: "חכם עדיף מנביא" (בבא בתרא יב א), אין דרגות בין חכם לחכם ורוב דעות ולא משקלן הסגולי - הוא שקובע. ראו הקדמת הרמב"ם למשנה, במעבר מהנבואה לחכמה: "אפילו אלף נביאים שכולם כאלהו ואלישע פירשו איזה פירוש, ואלף חכמים וחכם פירשו היפך אותו הפירוש - אחרי רבים להטות ועושים כדברי האלף חכמים וחכם, לא כדברי האלף נביאים המופלגים". אם כך, למה צריך פסוק? למה אין זה מושכל פשוט כמו בדין יהרג ואל יעבור בשפיכות דמים: "סברא היא" (יומא פב ע"ב)? ראו בירושלמי מועד קטן פרק ג הלכה א, שגם ר' אליעזר מסכים שפוסקים עפ"י הרוב ולא עשה מה שעשה אלא בתגובה לשריפת טהרותיו ונידויו: "כל הדין שבחא ולית הלכה כר' אליעזר. א"ר חנינה: משניתנה לא ניתנה אלא אחרי רבים להטות. ולית ר' אליעזר ידע שאחרי רבים להטות? לא הקפיד אלא על ידי ששרפו טהרותיו בפניו". וכבר זכינו להרחיב בנושא בת קול בסיני ובבית המדרש בחג השבועות. ראו גם דברינו תנורו של עכנאי בפרשת בהר.

¹⁴ ראו לשון התוספתא: "בטל יחיד במיעוט" (סוטה ה ח, כתובות יא ב, סנהדרין ב א) שהיא לשון חריפה בהשוואה לכלל: "אחרי רבים להטות". אך מסכת הוריות באה ללמדנו שדעת היחיד אינה בטלה ויש טעם הלכתי או חינוכי להזכירה.

¹⁵ ראו פירוש המשנה לרמב"ם: "שלא יהא אדם עומד על דברו, שלא יתעקש על קיום סברתו ויסמוך עליה ויעשה על פיה ושלא יקשה בעיניו לעשות הפך דעתו, שהרי אבות העולם והם שמאי והלל נדחו דבריהם ולא עמדו חכמים על דבריהם כמו שקדם".

¹⁶ פירוש המשנה לרמב"ם: "כונת הלכה זו שאם היה בית דין שכבר עשה כדעת יחיד לא יוכל בית דין אחר לחלוק עליו בכך ולפסוק את הדין כדעת המרובים, אלא אם כן היה מנינו יותר מבית דין הקודם שעשה כדעת אותו היחיד ויותר חכם ממנו, כלומר שהיה ראש ישיבת דין הבית דין חכם יותר מן הקודם".

¹⁷ רבי יהודה חוזר לכאורה על מה שכבר למדנו במשנה ד' למה לאחר שנקבעה הלכה כרבים בכל זאת מזכירים במשנה דברי היחיד. ראו פירוש ברטנורא למשנה זו (בעקבות פירוש הרמב"ם שם) שבגלל משנה ה' הקודמת, יש צורך לחזור ולציין את דעת המיעוט אבל מסיבה אחרת (מזו שבמשנה ד'), ואלה דבריו: "למה מזכירין דברי היחיד בין המרובין - כדי לבטלן. יחיד שלא עשה שום בית דין כדבריו והן דחויים ובטלין, למה מזכירין אותן כלל? ומשני, שאם יאמר אדם כך אני מקובל ויתמה כשרואה שאין עושין כקבלתו, יאמרו לו כדברי איש פלוני שמעת ונדחו דבריו". סוף דבר, עניין זה של הזכרת דברי היחיד וכוחו של בית דין לשנות פסקי בית דין קודם, צריכים עיון נוסף ומן הסתם כבר דנו והאייכנו בכך בעלי תריסין. ראו המקבילה למשנה זו בתוספתא עדויות פרק א משנה ד, פירוש ראב"ד למשנה עדויות א ו, תוספות יום טוב על המשניות הנ"ל ועוד

אבן עזרא על הפסוק – אחרי רבים לטובה

"לא תהיה אחרי רבים לרעות", מזה נלמוד, כי אם יהיו הרבים לטובה שהיא מצוה ללכת אחריהם.¹⁸

ויקרא רבה ד ו פרשת ויקרא – רוב שאינו רוב

א"ר אלעשא: גוי אחד שאל את ר' יהושע בן קרחה, אמר לו: כתוב בתורתכם: "אחרי רבים להטות" (שמות כג ב) - ואנו מרובים מכם, מפני מה אין אתם משוים עמנו בעבודה זרה? אמר לו: יש לך בניס? אמר לו: הזכרתני צרתי. אמר לו: למה? אמר לו: הרבה בניס יש לי, בשעה שהן יושבים על שולחני, זה מברך לאלוה פלוני וזה מברך לאלוה פלוני; ואינם עומדים משם עד שמפצעים את מוחיהם אלו את אלו. אמר לו: ומשוה אתה עמהם? אמר לו: לא. אמר לו: עד שאתה אומר לי להשוות עמך, לך הושה את בניך. נדחף והלך לו.¹⁹

מסכת יבמות דף יד עמוד א – רוב כמותי מול איכות

רב אומר: לא עשו בית שמאי כדבריהם, ושמואל אמר: עשו ועשו.²⁰ אימת? אילימא קודם בת קול, מאי טעמא דמאן דאמר לא עשו? ואלא לאחר בת קול, מאי טעמא דמאן דאמר עשו?²¹ ... אי בעית אימא קודם בת קול, וכגון דבית הלל רובא. למאן דאמר: לא עשו, דהא בית הלל רובא; ומאן דאמר: עשו, כי אזלינן בתר רובא - היכא דכי הדדי נינהו, הכא בית שמאי מחדדי טפי.²²

שבת שלום

מחלקי המים

מים אחרונים: בהערה 5 לעיל הזכרנו את הגמרא בסנהדרין לו א: "דיני נפשות מתחילין מן הצד. מנא הני מילי? אמר רבי אחא בר פפא: אמר קרא: לא תענה על רב - לא תענה על רב". הכרעה עפ"י רוב דעות הולכת יד ביד עם סדר השמעת הדעות בבית המדרש מהקטן לגדול. וזה הדבר הקשה שעשה רבן גמליאל במחלוקתו בגמרא ברכות כז בדין תפילת ערבית רשות או חובה שבסופה הודח מכהונתו. ראו שם הקטע: "כשנכנסו בעלי תריסין, עמד השואל ושאל: תפילת ערבית רשות או חובה? אמר לו רבן גמליאל: חובה. אמר להם רבן גמליאל לחכמים: כלום יש אדם שחולק בדבר זה?", בדברינו [ביום שהעבירו את רבן גמליאל מנשיאותו](#) בדפים המיוחדים.

¹⁸ אבן עזרא כדרכו מפתיע. כולם לומדים את הדין של הליכה אחרי הרוב מהמילים "אחרי רבים להטות", התלושות מהחצי השני של הפסוק: "ולא תענה על ריב לנטות אחרי רבים להטות" שמשמעותו שלילה. בא אבן עזרא ומציע ללמוד את זה מהחצי הראשון של הפסוק: "לא תהיה אחרי רבים לרעות", לדברים רעים. אבל תהיה אחריהם לדברים טובים ונכונים. מעין זה בעצם נמצא במשנה בה פתחנו: "ממשמע שנאמר: לא תהיה אחרי רבים לרעות, שומע אני שאהיה עמהם לטובה" וכן במכילתא: "ממשמע שאין אתה הווה עמהם לרעה, אבל אתה הווה עמהם לטובה". אך דא עקא, שהמיעוט תמיד סבור שהוא הצודק ושהרוב הוא "לרעות" ושוגה.

¹⁹ אחרי איזה רוב נלך, שואל ר' יהושע את הגוי, כאשר אתם עצמכם מפולגים ומסוכסכים? הרי שום כת שלכם לא מוכנה ללכת בשיטה שהצעת ולוותר על עמדותיה ולהצטרף לרוב, כמו שאתה דורש מאתנו. ברור שפה מדובר בנצחנות וקנטרנות ור' יהושע אף לוקח "סיכון מחושב" ומניח שלעולם לא יהיה רוב בצד האחר (נראה אגב שמדרש זה מתאים לעולם הפגאני או לראשית הנצרות ופחות לעימותים עם הנצרות לאחר שהפכה לדת האימפריה הביזנטית-רומית בתחילת המאה הרביעית לספירה). אך ראו שם בהמשך המדרש שגם לתלמידים שאומרים לו: "רבי, לזה דחית בקנה רצון, לנו מה אתה משיב?" נותן ר' יהושע תשובה די דומה: "עשו, על ידי שעבד אלוהות הרבה, כתוב בו נפשות - הרבה; אבל יעקב שהוא עובד לאלוה אחד, כתוב בו: ויהי כל נפש יוצאי ירך יעקב שבעים נפש (שמות א ה)". וכבר הבאנו מדרש זה בדברינו [לאלה דחית בקנה - לנו מה אתה משיב](#) בפרשת חוקת. ושם שאלנו מה ההבדל המהותי בין תשובת ר' יהושע לגוי ותשובתו לתלמידיו. נראה שיש כאן מוסר ולקח פנימי כמו תשובה והתנצחות חיצונית. מיעוט מלוכד הוא רוב יחסית לרוב מפוצל. דעת מיעוט מוצקה וברורה, היא רוב יחסית לרוב שכל מה שמאחד אותו הוא התנגדותו למיעוט. ועל"פ, בוודאי שאינה צריכה להתקפל מול רוב שבעצם מפוצל ומפולג מבפנים. לעקרון זה יכולה להיות השלכה רחבה החל מחיים במשטר דמוקרטי (אופוזיציה מלוכדת מול קואליציה מפולגת ומסוכסכת) וכלה בקביעת ההלכה בריבוי הכיתות שבימינו. ואנו לא נגלוש למחזות אלה ודיינו במדרשי חז"ל המתוקים.

²⁰ מחלוקת בין רב ושמואל אם כאשר בית שמאי חלקו על בית הלל (בדיני ייבום ובכלל) הם גם נהגו כך למעשה או לא.

²¹ הגמרא מקשרת את הנושא להכרעת הדין הכללי ע"י בת קול שיצאה וקבעה שהלכה כבית הלל. ראו עירובין יג ב.

²² הצעת הגמרא היא שמדובר לפני שיצאה בת קול והכריעה. ובית הלל היו הרוב. מי שסובר שבית שמאי לא נהגו למעשה כשיטתם, משום שהיו מיעוט. ומי שסובר שכן נהגו כשיטתם, משום שהיו חריפים ומחודדים יותר מבית הלל. הרי לנו, להלכה, שלא תמיד שומעים לרוב ומה נעשה אם ברור שבצד המיעוט נמצאים הבקיאים והמלומדים יותר. וכבר האריכו לדון בנושא זה גדולים וטובים, הראשונים שם על הדף ובפרט רמב"ן בסנהדרין לב ע"א ובתורת האדם והאחרונים בעקבותיהם. וזה נושא נכבד ורחב ונגמר הדף. ראו דברינו [לא בשמים היא](#) בפרשת ניצבים וכן [בת קול בסיני ובבית המדרש](#) בחג השבועות.